

OBRAZ ĽUDU, ČLOVEKA, PRÍRODY A PRÁCE V TVORBE ANDREJA SLÁDKOVIČA A PAVLA ORZSÁGHA HVIEZDOSLAVA

Andrej Sládkovič

- slovenský romantizmus – štúrovec
- narodil sa v rodine učiteľa
- 1840 – ide študovať na bratislavské lýceum, prehlbuje si záujem o literatúru
- nadávka pansláv
- pôsobil ako domáci učiteľ – zaľúbil sa do Márie, rozchod s ňou naňho ťažko zapôsobil
- revolúciu privítal hymnickou piesňou *Zaspievam pieseň o slobode vlasti*
- básnická skladba *Sôvety v rodine Dušanovej*:
 - rieši tu problém dobra a zla
 - využíva poznatky filozofie získané štúdiom a dostáva sa k záveru, že umenie má slúžiť pravde
 - využíva paródiu i satiru
- *Marína*:
 - lúboštná lyricko-epická skladba, má dve časti
 - 10-veršové strofy
 - prvá časť (lyricko-epická) – nešťastná láska k Maríne
 - druhá časť (reflexívno-symbolická):
 - láska nadobúda nadosobný spoločenský charakter, básnik vyslovuje svoj ideál krásy, ktorého stelesnením je Marína
 - postupne sa prelína básnikova láska k dievčaťu s láskou k otčine (preto bola báseň napádaná)
 - Marína na nátlak rodiny dáva prednosť hmotnému zabezpečeniu
 - lúboštný cit básnik zamieňa mladosťou, ktorú chápe ako stav duše, túžbu človeka po kráse
 - záver skladby nevyznieva tragicky, ale ako spomienka na krásnu lásku
- *Detvan*:
 - lyricko-epická skladba
 - 5 spevov: Martin, Družina, Slatinský jarmok, Vohľady, Lapačka
 - prechádza v ňom od osobnej lyriky k národnej epike
 - vznikol ako reakcia na neprestávajúce maďarské útoky, preto autor vyzdvihuje Slovenský národ:
 - vlastnosti národa – vyzdvihuje ich prostredníctvom hlavného hrdinu Martina Hudcovie
 - zmysel pre spravodlivosť (nedovolí aby silnejší ublížil slabšiemu, keď chce sokol zabiť zajaca)
 - odvaha a smelosť (keď sa dáva zverbovať do čierneho pluku)
 - úprimnosť, pravdovravnosť, čestnosť (keď sa ide priznať kráľovi Matiašovi, že mu zabil sokola)
 - láska k vlasti, rodnému kraju (keď sa dáva zverbovať pod podmienkou, že si môže nechať detvianske vrkoče, opasok, krpce...)
 - krásy Slovenska – poukazuje na to, že Slováci sú rovnocenný národ s hociktorým iným, teda aj Maďarmi (príbeh je situovaný do prostredia detvianskej prírody, autor verne opisuje toto prostredie)
 - kultúru národa – autor ju vyzdvihuje tým, že upozorňuje na dávne tradície a zvyky, zvlášť vyzdvihuje remeslá, v ktorých sa prejavuje nielen šikovnosť, ale aj tradičnosť
 - dostali sa tu do popredia národná a sociálna problematika
 - báseň je veľmi úzko spätá s ľudovou slovesnosťou
 - s jednotlivými spevmi sa rozvíja charakter Martin, dedinského mládenca sa stáva bojovník proti zlu a zástanca utláčaných
 - 1. spev (Martin):
 - ťažisko je v oslave krásnej podpolianskej prírody, ktorej neoddeliteľnou súčasťou je ľud
 - autor uvádza na scénu Martina Hudcovie ako urasteného a švárneho šuhaja, syna prírody a jeho záľuby
 - 2. spev (Družina):
 - dozvedáme sa podrobnejšie o kolektíve, v ktorom sa pohybuje Martin (pastier oviec)

- tu sa už prejavia jeho niektoré dobré vlastnosti (cit pre spravodlivosť a nebojácnosť) – zabije sokola, ktorý sa vrhol na zajaca a zajaca oslobodí
- cestou stretne zbojníkov, ktorí majú v moci Elenu, premôže ich, jedného z nich zabije a Elenu si odnesie
- v tomto speve sú veľmi významné úvahy o ľudovom umení, o šikovnosti ľudu, ktorá je zárukou veľkej budúcnosti
- 3. spev (Slatinský jarmok):
 - stretnutie Martina s kráľom Matejom
 - rozhovor, ktorý sa tu uskutoční, umožňuje básnikovi ukázať Martina v novom prostredí, kde sa správa rovnako prirodzene a smelo, keď oznámi kráľovi zabitie sokola
 - na druhej strane kráľovo služobníctvo kreslí ako panovačné a povýšenecké
- 4. spev (Vohľady) – stretávame sa s Elenou a jej úprimnou láskou k Martinovi, ktorá je v protiklade so záletníctvom Mateja
- 5. spev (Lapačka) – Martin sa predstavuje ako uvedomelý, hrdý vlastenec, ktorý je ochotný vstúpiť do kráľovho Čierneho pluku, ale len ak si bude môcť ponechať to, čo tvorí jeho ľudový a národný svojráz (opasok, valašku, kroj)
- viera v budúcnosť Slovenska – *Nehaňte ľud môj*

Pavol Orzságh Hviezdoslav

- slovenský realizmus
- narodil sa vo Vyšnom Kubíne, ale väčšinu života strávil v Dolnom Kubíne (+ 20 rokov (1879 – 1899) v Námestove)
- strednú školu vyštudoval v Miškolci (⇒ k Slovenčine ho museli priviesť priatelia)
- vzor – Andrej Sládkovič
- právnické vzdelanie (advokát, podsudca)
- popri advokátskej praxi aj písal, ale na konci 19. storočia sa rozhodol, že sa začne živiť len písaním
- vstup do slovenskej literatúry – 60. roky
- 1868 – *Básnické prviesenky Jozefa Zbranského* – debut
- 1871 – v almanachu Napred uverejní 14 básní a drámu *Otčim* (básne – ľúbostná lyrika, všeludské problémy)
- 1874 – zatvorené posledné gymnázium → opúšťa Dolný Kubín, lebo predniesol verejný prejav, ktorý bol proti národnému útlaku
- oženil sa s Ilonou Novákovou
- 70. roky – pseudonym Hviezdoslav
- 1878 – v Orle uverejní 16 lyrických básní pod názvom *Jesenné zvuky*
- tvorba – intímna, spoločenská, prírodná, reflexívna lyrika, všeludské problémy, zemanstvo, reakcie na 1. svetovú vojnu

Lyrika

- 1885 – 1896 – *Letorosty I, Letorosty II, Letorosty III*:
 - *Letorosty I*:
 - píše v akom duchu chce tvoriť:
„Mne odporným, čo prírode sa prieči,
len pravdy si ctím prostý obličaj“
 - 19 básní
 - *Letorosty II*:
 - poznačené „čiernym“ rokom – zomrie mu matka, svokra, otec, po roku aj brat
 - pochmúrna (30 básní)
 - po bratovi si vzal do opatery 2 siroty
 - *Letorosty III*:
 - spoločenské témy, postavenie Slovenska
 - 34 básní
 - 2 spomienkové (*Priadka* – na matku; *Roľník* – na otca)

- *Prečo nie som víchrom* – reaguje na ľudí, ktorí nepracujú a priživujú sa na ostatných – chcel by ich „odfúknuť“
- *Sú poeti – šťastné deti* – spisovatelia – šťastní, stále snijú
- *Ó, prajte mi ticha* – kontrast jeho presvedčenia s ľuďmi, ktorí idú proti nemu
- 1886 – *Sonety* – 21 zneliek – priznáva si, že aj naňho vplyvajú negatívne prvky vonkajšieho sveta
- 1885 – 1895 – *Žalmy a hymny*:
 - biblický charakter
 - chcel umocniť naliehavosť svojich aktuálnych výziev a predstáv
 - báseň *Žalm žaloby*
- zbierka *Prechádzky jarom* – prebúdajúci sa život (lesy lúky, zvieratá, polia) sú v konfrontácii so starnúcim básnikom
- zbierka *Prechádzky letom* – duševná pohoda – prírodná lyrika, vyzdvihuje priaznivú atmosféru, statočnú prácu mladých ľudí na poli (ženci po tvrdej práci spievajú)
- 1903 – 1921 – *Stesky*:
 - pocit „bezozvennosti“, osamelosti
 - *Slovenský Prometej – či možný je?*:
 - vrcholí tu protikladnosť medzi básnikom a spoločnosťou i jeho vlastná vnútorná „rozorvanosť“
 - obraz slovenského Prometea, ktorý je pribitý a trpí „za svoje a – svojich viny“
- 1901 – 1911 – *Dozvuky*:
 - podobné *Steskám*
 - na konci – načrtnutá budúcnosť, ktorá je v protiklade s prítomnosťou
 - Nie, slovenského darmo od poetu... – zdôrazňuje svoju prvoradú úlohu – službu ľudu
- 1914 – *Krvavé sonety*:
 - vyšli 1919 (32 sonetov)
 - reakcia, odsúdenie, morálna analýza, hľadanie vinníka, obraz 1. svetovej vojny
 - obžaloba ľudstva a kresťanstva, privolávanie mieru, pieseň o krvi
 - používa:
 - ruské výrazy
 - mená bohov
 - básnické otázky
 - zvukomaľbu (rvú vlny vôd, piští vzduch, ...), metafory, epizeuxu (opakovanie slova viackrát za sebou v jednom verši), elipsu (vynechávanie časti vety), nedokončené vety

Epika

- lyricko-epické skladby:
 - a) *Ežo Vlkolinský*
 - b) *Gábor Vlkolinský*
 - c) *Hájnikova žena* } zemianska otázka – chce spojenie so sedliackou vrstvou (pracovitá); eposy
- *Ežo Vlkolinský* (1890):
 - Ežo sa chce oženiť so Žofkou Bockovie
 - jeho mama Estera to však nechce – Žofka nie je pre ňu dost' bohatá
 - Ežo so Žofkou utečú, prichýli ich strýko Eliáš (Esterin brat) a usporiada pre nich veľkú svadbu (⇒ pohnevá si Esteru)
 - ich spor nakoniec vyrieši Ežov syn Benko, ktorý si svojou detskou nevinnosťou podmaní starú mamu a ona sa so synom uzmiere
- *Gábor Vlkolinský* (1901):
 - napísal trošku neskôr
 - materiálny i spoločenský úpadok (Gáborova mama prepadla alkoholu)
 - všetci jeho súrodenci idú preč
 - aj milá ho opustila
 - na radu Eža sa ožení dcérou sedliackej rodiny Blažkovcov
 - v pozadí eposu vidieť aj skutočné spoločenské udalosti (memorandové zhromaždenie – 1861, ...) a reakcie Vlkolínčanov na ne

- Vlkolínek je vlastne Vyšný Kubín
- viaceré postavy sa v oboch eposoch prelínajú, spolu tvoria kroniku rodiny Vlkolínskych
- *Hájnikova žena* (1884 – 1886):
 - 15 spevov, lyrické – prvý spev (Pozdrav), posledný spev (Zbohom), piesne v iných častiach
 - hornooravská príroda
 - hlavná téma – láska mladých ľudí (Miško a Hanka Čajkovci) a v protiklade k nej nemorálnosť šľachty
 - dej:
 - zomrie starý hájnik Čajka (80 rokov)
 - jeho syn Michal sa uchádza u grófa Vilányho o miesto svojho otca, dostáva ho
 - má rád Hanku, ktorá na neho čaká a chce si ho vziať, ale jej rodičia nesúhlasia (sú oveľa bohatší než Michalova rodina)
 - sobáš sa nakoniec koná, Michal zoberie svoju nevestu do horárne (predtým ju renovoval)
 - Artuš Vilány (grófov syn) vidí Hanku v kostole, veľmi sa mu páči a príde ju navštíviť
 - chce sa napiť a za to jej aj zaplatí, Hanka je nahnevaná a hodí peniaze aj s krčahom do priepasti
 - na druhej návšteve ju Artuš obťažuje, no Hanka mu utečie (mužovi o ňom nepovie – veď je už veľká)
 - na tretej návšteve ho v sebaobrane zabije, vinu na seba zoberie Michal a idú ho súdiť
 - Hanka ide k rodičom, kde nenachádza pochopenie, mama jej umiera, zblázni sa z toho a keď majú vyriešiť rozsudok nad Michalom, príde do súdnej siene a vykrikuje, že ona zabila grófa
 - súd ich prepustí (nemôže ju súdiť, keď je šialená)
 - Hanka zase znormálne a narodí sa im dieťaťko
 - Michal zachráni život grófa Vilányho (zastaví voz), ten sa mu chce odvdáčiť (núka mu zlato, ...)
 - Michal si želá len odpustenie za vraždu jeho syna a jeho želanie je splnené

Dráma

- *Herodes a Herodias* (1909):
 - námet čerpá zo starovekých Židovských dejín a z Biblie
 - hlavná postava – Herodes – vládne nad štvrtinou rímskej provincie – Palestíny
 - robí si čo chce, vyženie svoju ženu Tamaru, zoberie si Herodiadu
 - Jochanan (Ján Krstiteľ) – hlása novú vieru a kritizuje Herodesov morálny život ⇒ je popravený
 - Tamarin otec Aretas sa vypraví a vojensky Herodesa porazí
 - Herodes je aj s Herodiadou vyhnaný, nastupuje nový a lepší vládca

Rozdiel medzi Sládkovičovým Detvanom a Hviezdoslavovou Hájnikovou ženou

- Sládkovič:
 - hovorí o ľuďoch ako špatno-krásnom, nie o jeho tmavých stránkach, ale verí, že neporušenosť inštinktov, mravné tradície a súžitie s prírodou ho zachránia pred skazou
 - v ľuďoch vidí základ národa, ktorý sa prebojováva k slobode a samostatnosti
- Hviezdoslav:
 - vyzdvihuje kladné mravné vlastnosti ľudu a dáva ich do protikladu s mravne spustlým životom zemanstva a šľachty (Artuš Villáni)
 - akoby nepriamo nadväzoval na tvorbu Sládkoviča
 - využíva bohaté opisy prírody a ľud pokladá za nositeľa národného života